

Att fråga om kroppslängd

I en polemik med en artikel i Socialmedicinsk tidskrift nr 9, sid 398–402, 1988 av Maria Nyström Peck och Denny Vågerö hävdas i nedanstående debattinlägg att det inte finns någon nutida svensk studie som påvisat längdskillnader mellan vuxna i olika socialgrupper. Artikelförfattaren är tf professor vid institutionen för pedagogik, Högskolan för lärarutbildning i Stockholm.

Artikelförfattarnas slutkommentar är att Gunilla W-Lindgrens egen hypotes från 1976, att sociala skillnader i kroppslängd i Sverige minskat över tiden, har fått stöd i deras analys. Samtidigt kvarstår en fråga om hur långt denna process gått bland dem som föddes på 1950–60-talen.

En metodologisk diskussion

Gunilla W-Lindgren

Angående metodiken att mäta kroppslängden

Med anledning av den artikel som publicerats i Socialmedicinsk tidskrift Vol 65, sid 398–402 (1988), av Maria Nyström-Peck och Denny Vågerö med titeln "Har vuxen kroppslängd något samband med socioekonomisk grupp i barndomen?", skulle jag vilja ge några kommentarer kring metodiken att mäta kroppslängden, de "erhållna" socioekonomiska skillnaderna samt den slutsats som författarna drar.

Det som förvånar mig är att inte artikelförfattarna erhållit kritik för sin metod att *fråga* personerna hur långa de är. Internationellt kallas den metoden för "cheap and dirty" och accepteras inte i mera seriösa sammanhang. Möjligtvis kan den metoden förbättras genom att försöka skatta hur mycket respektive kön och socioekonomisk grupp underskattar eller över-skattar sin längd och vikt. Detta har tydligen inte gjorts i Sverige eller vad gäller föreliggande studie.

De erhållna socioekonomiska skillnaderna i längd

På flera ställen i artikeln talas om skillnader mellan

olika socioekonomiska grupper *men* säger författarna: "Antalet i varje åldersgrupp är litet och *skillnaderna* är ej signifikanta" (sid 401, min understrykning). Hur små grupper det rör sig om redovisas ej, men än viktigare är att de numeriska skillnader som demonstreras i grafen i figur 1 faktiskt *inte* påvisats vara några skillnader eftersom de inte är statistiskt signifikanta. Även jag har i mina studier numeriskt och grafiskt visat skillnader (se tex Lindgren, 1976) men de statistiska analyserna gav heller inte i mitt fall några signifikanta skillnader.

Författarnas slutsats

Jag kan mot bakgrund av vad jag kommenterat angående de skillnader, som inte kunnat påvisas vara några skillnader, inte förstå vad författarna stöder sig på när de skriver "Vi vågar ändå dra den slutsatsen att uppväxtförhållanden och social bakgrund inverkar på den vuxna längden". Möjligtvis kan det gälla andra studier tex i andra länder eller under andra socioekonomiska förhållanden i Sverige. Det intressanta är ju att gruppmedelvärden för kroppslängd tycks variera med den socioekonomiska situation, som råder i samhällen eller mellan subgrupper *inom* samma samhällen (Se tex Tanner, 1986). Mot bakgrund av de data, som redovisats i artikeln måste författarnas slutsats närmast betraktas som en hypotes som bör prövas.

Till slut skulle jag också vilja nämna att det *finns* studier av vuxenkroppslängd och socialgrupp utförda före Nyström-Pecks och Vågerös, så deras studie är inte den första. De flesta tidigare studier har emellertid gällt värnpliktiga och kvinnorna har då ej varit representerade. En studie tex omfattande samtliga värnpliktiga i Sverige födda 1953 har redovisats av Otto (1976). I den studien fann Otto att sambandet mellan de värnpliktigas kroppslängd och sociala bakgrund uttryckt i en korrelationskoefficient var $r = 0.044$ samt att *den* faktiskt var signifikant. Nu handlar det i detta fall om en annan typ av signifi-

kans. Mycket *svaga samband* blir ju signifikanta om man bara har ett tillräckligt stort antal individer. I detta fall var antalet 51 897 värnpliktiga, födda 1953. Att sambandet var signifikant är således inte förvånande. Mycket viktigare är om sambandet har relevans eller inte. Kvadreras denna koefficient på $r = 0.044$ erhålles beskedet att endast 1.9 *promille* av variansen mellan kroppslängd och social bakgrund är gemensam.

För närvarande finns det faktiskt ingen studie i dagens Sverige som påvisat längdskillnader mellan vuxna inom olika socialgrupper, *men* detta kan bero på de grova mått på "socialgrupp" vi vanligtvis använder, något som de flesta forskare tycks vara eniga om.

Förmodligen vore det idag betydligt intressantare att studera kroppstillväxten i förhållande till tex olika skadliga miljöfaktorer och i detta fall sitter faktiskt alla socialgrupper, hur de än definieras, i samma båt. I en studie av Lindgren & Strandell (1986) avseende ett riksrepresentativt urval av skolelever födda 1967, fann vi tex att födelsevikten hos eleverna i storstäd-

na Stockholm, Göteborg och Malmö var signifikant lägre än på orter i övriga landet — speciellt i Malmö, där de i genomsnitt vägde 100 gram mindre än i övriga landet. Vad kan detta bero på? Jag har börjat tvivla på att människor skulle vara så mycket mer resistenta än tex fiskar och sälar.

REFERENSER

- Lindgren, G (1976): Height and menarche in Swedish urban school-children in relation to socio-economic and regional factors. *Ann Hum. Biol.* 3, 501 – 528.
- Lindgren G W & Strandell, A (1986): Fysisk utveckling och hälsa. En analys av hälsokortsuppgifter för grundskoleelever födda 1967. Rapport nr 4/1986. Institutionen för pedagogik. Högskolan för lärarutbildning i Stockholm.
- Otto, U (1976): Male youths. A socio-psychiatric study of a total annual population of Swedish adolescent boys. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. Suppl. 264. Copenhagen: Munksgaard.
- Tanner, J M (1986): Growth as a Mirror of the Conditions of Society: Secular trends and Class Distinctions. In *Human Growth: A multidisciplinary review*. Ed A Demirjian & M Brault Dubux. London & Philadelphia: Taylor & Francis.

Replik

Maria Nyström Peck och Denny Vågerö

Vi frågade i *Socialmedicinsk Tidskrift* nr 9 1988 om det fanns ett samband mellan kroppslängd i vuxen ålder och social bakgrund i barndomen, i Sverige. Vårt svar blev att ett sådant samband finns. Det gäller i högre grad de äldre än de yngre generationerna. Gunilla Lindgren, som är en av pionjerna i Sverige på detta område har invändningar mot vår artikel. De rör tre punkter, nämligen 1) metoden som använts för att bestämma längd, 2) huruvida resultaten är statistiskt signifikanta eller ej, samt 3) tolkningen av resultaten.

Metoden att fråga om kroppslängd, snarare än att mäta den, kallar Lindgren "cheap and dirty". Uttrycket kan tolkas på flera sätt, vi väljer att tolka det som billigt och oprecist. Att det är billigt ser vi som en fördel, särskilt om man vill analysera ett stort material, i vårt fall rör det sig om 12000 individer. Frågan är

då i vilken mån den bristande precisionen i mätning- en av kroppslängd är av betydelse.

Frågemetodikens tillförlitlighet

Vi håller gärna med om att fråge-metoden är otillfredsställande om det gäller att studera individuella skillnader, tex över tid eller mellan enskilda personer. Att därifrån dra den slutsatsen att den inte lämpar sig för jämförelser mellan grupper inom befolkningen och att den inte accepteras i seriösa sammanhang är att gå för långt och dessutom i fel riktning. Vi hämtar våra data från den sk ULF-undersökningen (SCBs undersökning över levnadsförhållanden) där denna fråga ingår. ULF-studien tillhör, enligt vår mening, liksom flera andra survey-undersökningar, de studier som får kallas seriösa.

Palta, Prineas mfl skattade storleken på felet vid

frågeundersökningar av kroppslängd. Genomsnittliga felet innebar en överskattning av kroppslängden med ca 1 %. Andra test av validiteten i fråge-metoden ger liknande resultat (tex Stewart, 1982). Vid surveyundersökningar belastas i själva verket frågor om kroppslängd av utomordentligt små mätfel. Andra frågor tex uppgifter om eget hälsotillstånd är som regel mer problematiska. Vi påpekade dessutom i artikeln att det systematiska fel som kan finnas vid att använda intervju-data om kroppslängd gör det svårare för oss att dokumentera skillnader mellan socio-ekonomiska grupper. Kortväxta personer och personer med kort utbildning tenderar att överskatta den egna längden mer än andra (Palta et al, 1982, Stewart, 1982). Vi har inte haft skäl att tro att detta inte skulle gälla även den svenska befolkningen och drog därför slutsatsen att vår studie snarast underskattat de faktiska skillnaderna (sid 401).

Resultatens betydelse

Är dessa skillnader statistiskt signifikanta eller ej? Ja! Söner och döttrar till högre tjänstemän är signifikant längre än söner och döttrar till ej facklärd arbetare. Bland männen är skillnaden knappt tre cm, bland kvinnorna drygt en cm (tab 1 sid 400). Detta gäller när materialet analyseras som helhet.

Analyserar vi däremot varje ett-årskohort för sig, får vi mycket små tal och kan inte utesluta att den skillnad som finns inom en viss åldergrupp, (tex födda 1954/55) är slumpbetingad. Att de systematiska skillnader som finns i åldergrupp efter åldergrupp skulle vara slumpbetingade eller resultat av mätfel är dock extremt osannolikt. Här tror vi att Gunilla Lindgren missuppfattat vårt resonemang.

Vi beklagar att vi förbigick Ottos studie av värnpliktiga födda 1953 (Otto, 1976). Vi har nu inhämtat hans resultat vad avser sambandet mellan kroppslängd och social bakgrund. Där konstaterar han att långa värnpliktiga män är överrepresenterade bland de vars föräldrar tillhör socialgrupp I. Det tycks oss därför som om Ottos studie knappast kan användas som argument för att socialt betingade skillnader i kroppslängd inte finns. Hur stora dessa skillnader är i cm framgår dock, vad vi kan finna, ej av hans avhandling. Att konstatera att korrelationskoefficienten (Cramérs V) i kvadrat är låg, som Lindgren gör, ger ingen vägledning till tolkning av huruvida de sociala skillnaderna i kroppslängd är stora, små eller obefintliga i 1953 års kohort.

Vi vill avsluta med att tacka Gunilla Lindgren för hennes synpunkter på vårt arbete. Vi hoppas att vi kunnat klargöra varför vår huvudslutsats håller. Dessutom menar vi att Lindgrens egen hypotes från 1976, att de sociala skillnaderna i kroppslängd i Sverige har minskat över tiden (Lindgren, 1976), får stöd i vår analys. Den omstridda frågan tycks vara hur långt denna process har gått bland de som föddes på 50- och 60-talen, och i vilken mån vi skall fortsätta att intressera oss för frågan.

REFERENSER

- Palta, M, Prineas, R J, Berman, R, Hannan, P: Comparison of self-reported and measured height and weight. *Am J Epidemiology* 1982;115:223–230.
- Stewart, A L: The reliability and validity of self-reported weight and height. *J Cron Dis* 1982;33:295–309.
- Lindgren, G: Height, weight and menarche in Swedish urban school children in relation to socio-economic and regional factors. *Ann Hum Biol* 1976;3:501–528.

En rättelse:

Ledarhundsarbetets historia och antropologi

I min artikel "Ledarhundsarbetets historia och antropologi", som publicerades i *Socialmedicinsk tidskrift* nr 4 1989, fanns ett manusfel. I artikeln står:

"Genomgången av alla Sveriges ledarhundförare år 1987 visade att i åldersgruppen 16 till 65 var 66 procent yrkesverksamma."

Istället borde ha stått:

"Genomgången av alla Sveriges ledarhundförare år 1987 visade att i åldersgruppen 16 till 65 var 71 procent och av hela kåren var 66 procent yrkesverksamma."

Det utelämnade innebar att ledarhundförarna i yrkesverksam ålder erhöll för låg förvärvsfrekvens men inverkar i övrigt inte på artikeln.

Bo Hännestrand